

Я не можу повірити, що серед них може існувати думка, що на їх вік стане, а по тому — то хоч потоп.

Я знаю, що заради щастя рідного народу я міг би всім пожертвувати, я знаю, що тут я вихований рідним духовним хлібом — «Жагою» Рильського, Вашим віршем «Батьківщино моя», тож скажіть, поете, що робити.

Прошу — зрозумійте мене як слід. Я хочу тільки добра, чесного добра, а асиміляторство — хіба це чесна штука? Зрозумійте мене в моєму горі, бо я чую прокляття віків, чую, бездіяльний, свій гріх перед землею, перед народом, перед історією. Перед людьми, що своєю кров'ю кропили нашу землю. Довгий мартиролог борців за національну справедливість лишає нам історія, а ми навіть на гнів праведний не можемо здобутись.

Скільки їх загинуло в 30-і роки, а ми, їх нащадки, лємо пізні сльози співчуття і уже марно обурюємось. І сидимо, склавши руки. Чи не нагадуємо ми, їх нащадки, патріотичного Івана-молодця з сатири В. Самійленка? Я читав вірш Д. Павличка «Ти зрікся мови рідної». Це ж тужиння Метлинського! Це ж тільки плач і нічого більше.

Даремно сумувати в горі, здаються божевільними радіння, коли над головою навис меч. В історії, кажуть, є сили об'єктивно-суб'єктивного порядку. Краще б ми вірили тільки в суб'єктивні сили, навіть в волюнтаризм. Тоді б хоч робота заглушила наш стид, нашу ганьбу вікову.

Я чув таку думку, що десять-двадцять Довженків могли б багато чого зробити. Але звідки ж бути цим Довженкам зараз, в цьому спокійному болоті, яким видає мені часом духовна Україна? Адаже він знявся на повені 20-х років, на масовості соціальних і національних змагань широкого загалу, а тепер повені ж нема... Ріка, сказати б, висихає. Індія звільнилася на гандизмові, який став масовим. Це диво — для нас. А наш Скворода — теж трохи «гандист», а наш Скворода відбив геніально душу нації, зрефлексованою мораллю, фанатичною вірою і прагненням абсолютної загальнолюдської справедливості, кришталевої Правди. Я не вірю чомусь, що український варіант гандизму, як духовної сутності, міг би стати серйозним суперником тій національній несправедливості, результати якої стають перед нас смертним вироком.

Я не боюсь, що мене деякі судді можуть звинуватити в націоналізмі — уже хоча б тому, що совість мене може гризти тільки за те, що ніколи, мабуть, по силі не дорівняю шовінізмові отих суддів.

Я дуже не хотів би, щоб такі ось адресати могли Вам зашкодити. Я потерпаю за це, але невідомість гнітить мене. Зрозумійте мене, будь ласка. Написав я Вам листа тільки тоді, коли вирішив, коли зрозумів — не можу не написати — до культурного діяча. Не гнівьтесь, що Вам адресую свій перший зойк.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Вибачайте, Андрію Самійловичу, що свій біль я вирішив виплескати на папір. Коли є змога – дайте, прошу, хоч яку-небудь відповідь. І знову – Павличко:

Не бійсь нічого, доки я з тобою,
Іди і правду людям говори!
Не жди ніколи слухної пори
Твое мовчання може стать ганьбою!

Це – до пояснення мого листа. Хотів би мати ці рядки своїм *credo*.

Бажаючий Вам здоров'я і успіхів
з привітом

Василь Стус

12.XII.1962

P. S. Ви колись дали мені путівку в літературу. Я досі боюсь «підвести» Вас. Два роки не друкувався ніде. Заперечувала і «Літературна Україна», і «Дніпро», і «Жовтень», і «Прапор». Сього року проріс колоском серед літературних сходів у альманасі «Донбасс». Дещо друкує обласна газета.

Я дуже не хотів би підвести Вас, дорогий поете.

З КНИГИ «ЗИМОВІ ДЕРЕВА»

* * *

Мені здалося — я живу завжди.
Неначе в сні було моє дитинство.
Неначе в казці я пройшов цей вік,
і мій вінок, де квітло двадцять весен,
уже пожовк, осипався, опав.

Прозора незглибимість поїняла,
оплівши плеском лоскотним проміння
дитинне серце. І забутим ранком човном
безвесельним замрівся світ.
Вода застигла. Сонце відтремтіло.
Дитинство загубилось серед дня.

Той день — марудний день! Заботожіли,
завирували, пролились шляхи,
і рідна хата попливла за плотом
і попливла із горла гіркота.

Весна! весна! — від поночі до рання.
Весна — в вікно, на дах, на капелюх,
весна в колючі воронові гнізда,
весна на кригу і від берегів —
на течію, на вир, на чорторії
весна правує серцем, як веслом,
весна збігає і збігають роки,
вже й вечори попереду біжать.

Розвидніло на білому папері.
На цілий аркуш видовжився день.
І дні подовжені замиготіли
в моєму відривнім календарі.

ІХ.1963

* * *

— А скажи — Модільяні був ідіот? —
допитувалась вона,

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

коли я вправними, як у піаніста, пальцями
вигравав на засмаглих персах.

– Такий же ідіот, як і всі в цьому світі, –
повчав я, обіймаючи
успокоєні вибухи її сідниць.

– Розумієш, старий, я часто думаю
про незвичайність мистецтва.
Це зайва розкіш.

– Так, мистецтво – то завше надмір, –
відповідав, виціловуючи коліна.

– Але надмір лише й рятує нас від убогості.
Смертним полишається єдине:
бодай маленький надмір –
у вірі,
у звичках,
у смаках,
просто – в примхах.

– Так, моя маленька.
Саме так.
Ти як завжди говориш діло, –
повторював,
клацаючи зубами од пристрасті.

– А коли в нас народиться доня,
ми кластимем їй в узголів'я
тільки троянди, – охриплим
голосом проказувала вона.

– Так. В узголів'я і неодмінно –
троянди, – не своїм голосом
я погоджувався покірно.

– Яка докучлива муха –
дзижчить і дзижчить.
Убий її, любчику.

IV.1968

КОСТОМАРОВ У САРАТОВІ

(цикл)

Але що ж робити
живій душі у цій державі смерті?

В. Мисик

I

За роком рік росте твоя тюрма,
за роком рік підмур'я в землю грузне,
і за твоїм жалінням заскорузлим,
за безголів'ям – просвітку нема.

Живеш – і жди. Народжуйся – і жди.
Жди – перед сконом. Жди – у домовині.
Не назирай – літа збігають згінні
без цятки неба й кухлика води.

Ти весь – на бережечку самоти,
присмоктаний до туги, ніби равлик,
від вибухлої злості занепаалий,
не можеш межі болю осягти.

А світ весь витих, витух, відпалав,
не вгамувавши вікової спраги.
Він висмоктав із тебе всю одвагу,
лишив напризволяще і прокляв.

II

Живі – у домовині. Мертві – ні,
хоча тюремним муром всіх притисло.
Прадавні роки, місяці і числа
перебирають у живій труні.

Сомнамбулами бродять щонаймертві.
І так їм хочеться межі чужих кісток
свій непомітний віднайти куток,
щоб там боятись смерті.

III

Світ – тільки свист мигтючий. І провалля –
 немов бездонне. Долі – не збагнеш.
 Бездомний, хоч – то вжалюйся до жалю
 (а жаль, немов провалля, теж – без меж).

Час опада. За час не зачепитись.
 Руками не вчепитись, мов за дріт.
 О Боже, винеси! Руки обидві,
 немов вітряк, з зорі і до зорі
 блукають, шастають – ані тобі рятунку,
 ані тобі розрадоньки. Самі!
 І самоти згорьовані дарунки –
 рожеві панти досвітку з п'тьми.

Світанок – свист мигтючий.

IV

Задумалася свічка –
 повечоровий сплах.
 Розрада невеличка –
 і голова в руках.
 Розіп'ятий на рами
 сосновому хресті,
 звіряєш самоті
 днедавні тарарами.
 Загублений між днів,
 не спам'ятаюсь досі.
 Під вибухами сосон –
 мов на морському дні.
 Важкі обвали літ
 і пам'яті провали.
 Але ж і дні настали –
 оцеї вселенський гніт.
 Мій Боже, білий світ –
 це біле божевілля –
 не варт твого зусилля,
 то й бідкатися встид.

V

Але хто поверне
 руки, рухи, радощі нам?

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Але хто уперто
вік рубатиме хащі?

Але хто навикне
жити, серце ївши своє?
Де ті недоріки,
кому пам'ять спать дає?

Жив чи ні – намарне.
Все намарне – чи жив, чи ні.
Годі, незугарний!
Доста. Збавив літа бучні.

Не оплакуй втрати
днів, бідою видублених.
За життя – розплата:
лізь до могил до виблих.

Вже, причинний,
у покорі перепочинь.
Долі – згінні,
наче дні. І намарне – чиниш.

Що чуже – то наше.
А що наше – нам же й чуже.
Наша доля вража
нас доріже – нашим ножем.

Марні спітим'ї,
не врятує великий піст.
Дотліває з димом
край оспалих синів-лакиз.

Мало йому горя –
ще ховається в сповитки.
Нині – вчора
і раніше за всі віки.

Та й діяння марні.
Суєта суєт і мана.
Бродять біди в парі
(що ж бо за біда за одна?)